

Asia T-38/02

Groupe Danone vastaan Euroopan yhteisöjen komissio

Kilpailu — Kartellit tai muut yhteisjärjestelyt — Sakot — Sakkojen määrän laskennasta annetut suuntaviivat — Yhteistyötiedonanto

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio (viides jaosto)
25.10.2005 . . . . . II - 4426

Tuomion tiivistelmä

1. *Kilpailu — Hallinnollinen menettely — Oikeus tutustua asiakirjoihin — Kohde — Puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen ulottuvuus — Syyllisyyttä osoittavat seikat — Sellaisten todisteiden jättäminen huomiotta, joita ei ole annettu tiedoksi (EY 81 artiklan 1 kohta)*
2. *Kilpailu — Hallinnollinen menettely — Oikeus tutustua asiakirjoihin — Asiakirjat, jotka eivät sisälly tutkinta-aineistoon — Asiakirjat, joita asianomaiset voivat käyttää puolustuksessaan — Asianomaisten velvollisuus esittää pyyntö saada tutustua näihin asiakirjoihin*

3. *Kilpailu — Hallinnollinen menettely — Puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen — Väitetiedoksianto — Välttämätön sisältö*
(Neuvoston asetus N:o 17)

4. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittäminen — Puolustautumisoikeudet — TuomioistuINVALVONTA — Yhteisöjen tuomioistuinten täysi harkintavalta*
(EY 229 artikla; neuvoston asetuksen N:o 17 17 artikla)

5. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus — Raskauttavat asianhaarat — Komissiolla ei ole velvollisuutta pitäytyä aikaisemmassa päätöskäytännössään*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta)

6. *Kilpailu — Hallinnollinen menettely — Puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen — Oikeus tutustua asiakirjoihin — Ullottuvuus — Kolmannen osapuolen suullisesti esittämät, syyllisyyttä osoittavat seikat — Velvollisuus antaa asianomaiselle yritykselle tilaisuus tutustua niihin laatimalla tarvittaessa kirjallinen asiakirja*

7. *Kilpailu — Sakot — Määrä — Sakkojen määrän asianmukaisuus — TuomioistuINVALVONTA — Seikat, jotka yhteisöjen tuomioistuimet voivat ottaa huomioon — Sellaisten tietojen huomioon ottaminen, joita ei mainita päätöksessä, jolla sakot määrätään, ja joita ei tarvitse mainita päätöksen perusteluissa*
(EY 229, EY 230 ja EY 253 artikla; neuvoston asetuksen N:o 17 17 artikla)

8. *Toimielinten säädökset, päätökset ja muut toimet — Perustelut — Perusteluvollisuuden laajuus — Päätös, jolla määrätään sakkoja — Niiden arvioinnissa huomioon otettujen seikkojen ilmoittaminen riittävällä tavalla, joiden avulla komissio on määrittänyt rikkomisen vakavuuden ja keston*
(EY 253 artikla; neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan toinen alakohta; komission tiedonannot 96/C 207/04 ja 98/C 9/03)

9. *Kilpailu — Kartellit tai muut yhteisjärjestelyt — Markkinoiden rajaamisen kohde — Sen selvittäminen, onko jäsenvaltioiden väliseen kauppaan vaikutettu*
(EY 81 artiklan 1 kohta)

10. *Kilpailu — Yhteisön oikeussäännöt — Rikkomiset — Sakot — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Sakkojen yleisen suuruusluokan nostaminen — Sallittavuus — Edellytykset*
(Neuvoston asetus N:o 17)
11. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittäminen — Komission antamissa suuntaviivoissa määritelty laskentatapa — Komissiolla oleva velvollisuus toimia niiden mukaan — Seuraukset — Velvollisuus perustella suuntaviivoista poikkeamiset*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta; komission tiedonanto 98/C 9/03)
12. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittäminen — Rikkomiset, joita pidetään erittäin vakavina pelkästään luonteensa perustella — Niiden vaikutuksen tai maantieteellisen laajuuden määrittelemisen ei ole tarpeellista*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta; komission tiedonanto 98/C 9/03)
13. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus — Asianomaisen yrityksen kokonaisliikevaihdon ja liikevaihdon sen osan huomioon ottaminen, joka kertyy kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevien tavaroiden myynnistä — Rajat*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta)
14. *Kilpailu — Kartellit tai muut yhteisjärjestelyt — Osallistuminen kilpailunvastaisiin yritysten välisiin kokouksiin — Seikka, jonka perusteella voidaan katsoa, mikäli yritys ei ole irtisanoutunut kokouksissa tehdyistä päätöksistä, että yritys osallistuu kokouksista johtuvaan kartelliin — Osallistuminen, jonka on väitetty tapahtuneen pakotettuna — Seikka, jolla ei voida perustella sitä, ettei yritys ole käyttänyt hyväksi mahdollisuutta tehdä ilmoitusta toimivaltaisille viranomaisille*
(EY 81 artiklan 1 kohta; neuvoston asetuksen N:o 17 3 artikla)
15. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus, johon on sidoksissa rikkomista estävän vaikutuksen tavoittelu*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta)
16. *Kilpailu — Hallinnollinen menettely — Komission päätös, jossa todetaan kilpailusääntöjen rikkominen ja joka on tehty komission sellaisen toisen päätöksen jälkeen, joka koskee samaa yritystä — Kahden päätöksen kohteena olevien kilpailusääntöjen rikkomisten erilaisuus — Ne bis in idem -periaatetta ei ole loukattu*

17. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus — Arviointi kyseessä olevan myynnin absoluuttisen arvon kannalta, mikä voidaan hyväksyä
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta)*
18. *Kilpailu — Hallinnollinen menettely — Komission päätös, jossa todetaan kilpailusääntöjen rikkominen — Näyttö, joka on esitettävä — Tarvittava todistusvoiman aste
(EY 81 artiklan 1 kohta)*
19. *Yhteisön oikeus — Periaatteet — Perusoikeudet — Syyttömyysolettama — Soveltaminen kilpailusääntöjä koskevaan menettelyyn*
20. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus ja kesto — Useat yritykset rikkovat kilpailusääntöjä — Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta on arvioitava yrityskohtaisesti
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta)*
21. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus — Raskauttavat asianhaarat — Yritys uhkaa toista yritystä kostotoimenpiteillä*
22. *Kilpailu — Hallinnollinen menettely — Komission päätös, jossa todetaan kilpailusääntöjen rikkominen — Muiden kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneiden yritysten lausuntojen käyttäminen todistuskeinoina — Sallittavuus — Edellytykset
(EY 81 ja EY 82 artikla)*
23. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittäminen — Komissio antaa suuntaviivoja — Sellaisen laskentatavan käyttämisen laillisuus, jossa otetaan huomioon rikkomisen itsensä vakavuus ja kesto ja jossa noudatetaan kunkin yrityksen liikevaihtoon suhteutettua enimmäismäärää
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta; komission tiedonanto 98/C 9/03)*
24. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus — Raskauttavat asianhaarat — Uusimisen käsite
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta; komission tiedonanto 98/C 9/03)*

25. *Kilpailu — Sakot — Vanhentumisaikaa ei ole asetettu, mikä sulkee pois oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamisen*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artikla; komission tiedonanto 98/C 9/03)
26. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus — Lieventävät asianhaarat — Sopimuksen tosiasiallinen soveltamatta jättäminen — Jokaisen yrityksen omaan toimintaan perustuva arviointi*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artikla)
27. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus — Lieventävät asianhaarat — Se, että kartellin toteuttamista ei valvota, ei ole lieventävä asianhaara*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta)
28. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus — Lieventävät asianhaarat — Asianomaisen yrityksen taloudellinen tilanne ei ole lieventävä asianhaara*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta)
29. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittäminen — Sakon määräämättä jättäminen tai sen määrän alentaminen vastineena kyseessä olevan yrityksen yhteistyöstä — Toiminnan on oltava sellaista, että komissio on sen vuoksi voinut todeta kilpailusääntöjen rikkomisen helpommin — Sellaisia tietoja ei oteta huomioon, jotka koskevat toimia, joiden osalta yritys ei voi joutua maksamaan sakkoa asetuksen N:o 17 perusteella*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 11 artiklan 4 ja 5 kohta ja 15 artikla; komission tiedonanto 96/C 207/04)
30. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittämisperusteet — Yrityksen asenne hallinnollisessa menettelyssä — Sen arviointi, kuinka paljon kukin kartelliin osallistunut yritys on tehnyt yhteistyötä — Yhdenvertaisen kohtelun periaatteen noudattaminen — Yhteistyön asteet, jotka eivät ole rinnastettavissa toisiinsa, minkä perusteella erilainen kohtelu on perusteltua*
(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta; komission tiedonanto 96/C 207/04)

31. *Kilpailu — Sakot — Sakkojen määrä — Sakkojen suuruuden määrittäminen — Sakon määräämättä jättäminen tai sen määrän alentaminen vastineena kyseessä olevan yrityksen harjoittamasta yhteistyöstä — Sakon määrän alentaminen tosiseikkojen kiistämättä jättämisen perusteella — Edellytykset*

(Neuvoston asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohta; komission tiedonannon 96/C 207/04 D 2 kohta)

1. Kilpailuasioissa oikeudella tutustua asiakirjoihin on erityisesti tarkoitus mahdollistaa se, että väitetiedoksiannon saaneet oikeussubjektit saavat tietoonsa komission asiakirjavihkoon sisältyvän selvityksineen, jotta ne voisivat asianmukaisella tavalla ilmaista tämän selvityksen perusteella näkemyksensä päätelmistä, jotka komissio on tehnyt väitetiedoksiannossaan. Oikeus tutustua asiakirjoihin kuuluu näin ollen menettelyllisiin takeisiin, joiden tarkoituksena on puolustautumisoikeuksien suojeleminen ja erityisesti sen varmistaminen, että oikeutta tulla kuulluksi voidaan tosiasiallisesti käyttää.

syylisyyttä osoittaviin asiakirjoihin, jotka eivät sisälly tutkinta-aineistoon ja joita ei ole annettu tiedoksi kantajalle, kyseiset asiakirjat on hylättävä todisteina.

(ks. 33–35 ja 65 kohta)

Komissiolla on siis velvollisuus antaa EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamista koskevassa menettelyssä mukana oleville yrityksille kaikki tutkimuksen aikana kokoamansa asianosaisen syylisyyttä ja syyttömyyttä osoittavat asiakirjat muiden yritysten liikesalaisuuksia sisältäviä, toimielimen sisäisiä ja muita luottamuksellisia tietoja sisältäviä asiakirjoja lukuun ottamatta.

2. Kilpailuasiaa koskevan hallinnollisen menettelyn yhteydessä on niin, että kun asiakirjat, joihin olisi voinut sisältyä syyttömyyttä osoittavaa näyttöä, sisältyvät komission tutkinta-aineistoon, puolustautumisoikeuksien loukkaamisen mahdollinen toteaminen ei riipu tavasta, jolla asianomainen yritys on toiminut hallinnollisen menettelyn aikana, eikä siitä, oliko tämä yritys velvollinen pyytämään, että komissio antaa sen tutustua asiakirja-aineistoonsa tai että tämä toimittaa sille tietyt asiakirjat.

Jos käy ilmi, että komissio on riidanalaisessa päätöksessään perustanut kantansa

Sitä vastoin sellaisten asiakirjojen osalta, joihin olisi voinut sisältyä syyttömyyttä

osoittavaa näyttöä ja jotka eivät sisälly komission tutkinta-aineistoon, asianomainen yritys on velvollinen esittämään toimielimelle nimenomaisen pyynnön saada tutustua näihin asiakirjoihin, koska siinä tapauksessa, ettei kantaja tee näin hallinnollisen menettelyn aikana, se menettää tältä osin oikeutensa lopullisesta päätöksestä mahdollisesti nostettavan kumoamiskanteen yhteydessä.

(ks. 36, 37, 42 ja 79 kohta)

3. Silloin kun komissio ilmoittaa väitetiedoksiannossaan nimenomaisesti, että se aikoo tutkia, onko yrityksille määrättävä sakkoja, ja kun se myös mainitsee ne tärkeimmät tosiseikat ja oikeudelliset seikat, jotka voivat johtaa sakon määräämiseen, kuten oletetun rikkomisen vakavuuden ja keston sekä sen, että kilpailusääntöjä on rikottu tahallaan tai tuottamuksesta, se täyttää veloitteensa kunnioittaa yritysten oikeutta tulla kuulluiksi. Näin toimimalla se antaa yrityksille tiedot, jotka ovat tarpeen, jotta ne voivat puolustautua paitsi sitä vastaan, että niiden vahvistetaan rikkoneen kilpailusääntöjä, myös sakkojen määräämistä vastaan.

(ks. 50 kohta)

4. Siltä osin kuin on kysymys kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi määrättävien sakkojen suuruuden määräämisestä, asianomaisten yritysten puolustautumis-oikeudet turvataan komission käsittelyssä sillä, että yritykset voivat esittää huomautuksia rikkomisen kestosta, vakavuudesta ja kilpailunvastaisuuden ennakoitavuudesta. Yrityksillä on sakon suuruuden määräämisen osalta lisäksi yksi menettelyllinen lisätie, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on asetuksen N:o 17/17 artiklan mukaan EY 229 artiklassa tarkoitettu täysi harkintavalta tutkiessaan kanteet päätöksistä, joilla komissio on määrännyt sakon, joten se voi poistaa määrätyn sakon taikka alentaa tai korottaa sitä. Täyteen harkintavaltaan perustuvaa valvontaa harjoittaessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on arvioitava, onko määrätyn sakon määrä oikeassa suhteessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen ja keston, ja punnittava keskenään kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta ja niitä seikkoja, joihin yritys vetoaa.

(ks. 51 ja 136 kohta)

5. Pelkästään se seikka, että komissio on aiemmassa päätöskäytännössään katsonut, että tiettyjä tekijöitä ei pidetä raskauttavina olosuhteina sakon suuruutta määrättäessä, ei merkitse, että komission olisi arvioitava kysymystä samalla tavalla myöhemmässä päätök-

sessä. Toisaalta jollekin yritykselle toisen asian yhteydessä annettu mahdollisuus lausua siitä, että sitä aiotaan pitää rikkomisen uusijana, ei millään tavalla merkitse, että komissio olisi velvollinen toimimaan samalla tavalla kaikissa tapauksissa tai että asianomaista yritystä olisi estetty käyttämästä täysimääräisesti oikeuttaan tulla kuulluksi, jollei sille anneta tällaista mahdollisuutta.

(ks. 57, 153 ja 395 kohta)

päätöksessään käyttää toisen osapuolen sille suullisesti esittämää, syylisyyttä osoittavaa todistetta, sen on annettava asianomaiselle yritykselle tilaisuus tutustua siihen, jotta tämä voisi asianmukaisella tavalla ilmaista näkemyksensä päätelmistä, jotka komissio on tehnyt tämän todisteen perusteella. Komission on tarvittaessa laadittava tässä tarkoituksessa asiakirja, joka sisällytetään sen asiakirja-aineistoon.

(ks. 66 ja 67 kohta)

6. Komissiolla ei ole mitään yleistä velvollisuutta laatia pöytäkirjoja keskusteluista, joita se on perustamissopimuksen kilpailusääntöjen soveltamisen yhteydessä käynyt vain joidenkin kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuvien yritysten kanssa pitäessään kokouksia näiden kanssa.

Se, ettei tällaista velvollisuutta ole, ei kuitenkaan vapautta komissiota ole, ei velvollisuuksista, joita sillä on asiakirja-aineistoon tutustumista koskevan oikeuden alalla. Ei nimittäin voida hyväksyä, että puolustautumisoikeuksia loukattaisiin turvautumalla käytäntöön, jonka mukaan kolmansiin pidetään yhteyttä suullisesti. Jos komissio siten aikoo

7. Kun on kyse sellaisista päätöksistä nostetuista kanteista, joissa komissio on määrännyt yrityksille sakkoja kilpailusääntöjen rikkomisesta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on kahdella tapaa toimivaltainen. Yhtäältä sen tehtävänä on tutkia päätösten laillisuus EY 230 artiklan nojalla. Tällöin sen on muun muassa tutkittava, onko EY 253 artiklassa asetettua perustelovelvollisuutta, jonka laiminlyöminen johtaa päätöksen kumoamiseen, noudatettu. Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on toimivalta EY 229 artiklassa ja asetuksen N:o 17/17 artiklassa sille annetun täyden harkintavallan nojalla arvioida, onko sakkujen suuruus asianmukainen. Tämä arviointi saattaa edellyttää sellaisten

lisätietojen esittämistä ja huomioon ottamista, joita EY 253 artiklassa määrätty perusteluvollisuus ei sinänsä edellytä mainitsemaan riidanalaisessa päätöksessä.

set täyttyvät näin ollen, jos komissio ilmoittaa päätöksessään suuntavivojensa ja mahdollisesti yhteistyötiedonantonsa mukaiset arviointiperusteet, joiden avulla se on määrittänyt rikkomisen vakavuuden ja keston sakon määrän laskemista varten.

(ks. 95 kohta)

(ks. 97 kohta)

8. Perusteluvollisuuden laajuus yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta määrättävän sakon laskennan osalta on määritettävä siten, että otetaan huomioon asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan toinen alakohta, jonka mukaan ”sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto”. Tästä perusteluvollisuudesta muodostuvan olennaisen muotomääräyksen vaatimukset täyttyvät, jos komissio ilmoittaa päätöksessään ne arvioinnissa huomioon ottamansa seikat, joiden avulla se on määrittänyt rikkomisen vakavuuden ja keston. Lisäksi asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettaviin suuntaviivoihin samoin kuin kartelleja koskeissa asioissa annettuun yhteistyötiedonantoon sisältyy ohjeellisia sääntöjä arviointiperusteista, jotka komissio ottaa huomioon kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta ja kestoja määrittäessään. Perusteluvollisuudesta muodostuvan olennaisen muotomääräyksen vaatimuk-

9. EY 81 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa relevantit markkinat on määriteltävä sen selvittämiseksi, onko sopimus omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja onko sen tarkoituksena estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai seuraako siitä, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy yhteismarkkinoilla. Tästä syystä komissiolla on velvollisuus rajata relevantit markkinat EY 81 artiklan 1 kohdan mukaisesti tehtävässä päätöksessä ainoastaan, jos ilman tällaista rajausta ei ole mahdollista päätellä, onko kyseinen sopimus, yritysten yhteenliittymän päätös tai yhdenmukaistettu menettelytapa omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja onko sen tarkoituksena estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai seuraako siitä, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy yhteismarkkinoilla.

(ks. 99 kohta)

10. Komissiolla on asetusta N:o 17 soveltaessaan harkintavaltaa sakkojen määrän vahvistamisessa, jotta se voisi ohjata yritysten toimintaa niin, että ne noudattaisivat kilpailusääntöjä.

Se, että komissio on aikaisemmin määrännyt tietyn tasoisia sakkoja tietyn tyyppisistä rikkomisista, ei myöskään voi estää sitä korottamasta tätä tasoa asetuksessa N:o 17 säädettyissä rajoissa, jos tämä on välttämätöntä yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi. Yhteisön kilpailusääntöjen tehokas soveltaminen edellyttää päinvastoin sitä, että komissio voi milloin tahansa mukauttaa sakkojen tasoa tämän politiikan tarpeita vastaavaksi.

(ks. 134, 135, 154, 395, 407 ja 415 kohta)

11. Kun komissio on hyväksynyt asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavia suuntaviivoja, joilla pyritään perustamissopimusta noudattaen täsmentämään ne arviointiperusteet, joita se aikoo soveltaa harkintavaltaansa käyttäessään, tästä seuraa, että se rajoittaa itse tätä harkintavaltaansa, koska sen on toimittava niiden viitteel-

listen sääntöjen mukaan, jotka se on itselleen asettanut. Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuutta todetessaan komission on siis vastedes pakko ottaa useiden seikkojen joukosta huomioon ne, jotka mainitaan suuntaviivoissa, jollei se esitä selviä perusteluja, joiden vuoksi niistä on perusteltua tilanteen mukaan poiketa tietyn kohdan osalta.

(ks. 138 kohta)

12. Komissio on asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavissa suuntaviivoissa todennut, että erittäin vakavina rikkomisina pidetään useimmiten hintakartelleja tai markkinoiden jakamista horisontaalisin rajoituksin tai muita menettelyjä, jotka vaikuttavat sisämarkkinoiden moitteetomaan toimintaan. Tästä ohjeellisesta kuvauksesta seuraa, että sopimuksia tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla pyritään erityisesti hintojen vahvistamiseen ja asiakkaiden jakamiseen, voidaan pelkästään luonteensa perusteella pitää erittäin vakavina rikkomisina ilman, että tällaista käyttäytymistä olisi tarpeen luonnehtia jollakin erityisellä vaikutuksella tai maantieteellisellä laajuudella. Tätä päätelmää tukee se seikka,

että vaikka niiden rikkomisten, joita lähtökohtaisesti pidetään vakavina, ohjeellisessa kuvauksessa mainitaan, että kysymys on samantyyppisistä rikkomisista kuin ne, jotka määritellään vakavaa vähäisemmiksi, mutta että niitä ”sovelletaan kuitenkin ankarammin, [ja ne] vaikuttavat markkinoihin laajemmin ja voivat vaikuttaa suureen osaan yhteismarkkinoista”, erittäin vakavien rikkomisten ohjeellisessa kuvauksessa ei sitä vastoin mainita mitään sellaista vaatimusta, että rikkomisen olisi vaikutettava tai aiheutettava seurauksia jollakin erityisellä maantieteellisellä alueella.

osoittamaan rikkomisen laajuutta. Tästä seuraa toisaalta, ettei kummallekaan näistä luvuista pidä antaa sellaista merkitystä, joka olisi suhteeton verrattuna muihin arvioinnissa huomioon otettaviin seikkoihin, ja että sakon asianmukaisen määrän vahvistaminen ei näin ollen voi olla pelkän kokonaisliikevaihtoon perustuvan laskelman tulos.

(ks. 158 ja 367 kohta)

(ks. 150 ja 151 kohta)

13. Rikkomisen vakavuuden arvioinnissa huomioon otettaviin seikkoihin voivat tapauksen mukaan kuulua kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevien tavaroiden määrä ja arvo, yrityksen koko ja taloudellinen valta ja siten myös se vaikutusvalta, jota yritys on voinut käyttää markkinoilla. Tästä seuraa yhtäältä, että sakon suuruuden määrittämiseksi on sallittua ottaa huomioon yhtä hyvin yrityksen kokonaisliikevaihto, joka osoittaa — vaikkakin vain likimääräisesti ja epätäydellisesti — yrityksen kokoa ja taloudellista valtaa, kuin se osa liikevaihdosta, joka kertyy kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevien tavaroiden myynnistä ja joka on näin ollen omiaan

14. Silloin, kun on näytetty toteen, että yritys on osallistunut selvästi kilpailuvastaisiin yritysten välisiin kokouksiin, yrityksen on esitettävä selvitys siitä, että se ei osallistunut kyseisiin kokouksiin rajoittaakseen kilpailua, osoittamalla ilmoittaneensa kilpailijoilleen, että se osallistui näihin kokouksiin eri tarkoituksessa kuin ne. Jollei irtisanoutumisesta ole tällaista näyttöä, kyseisiin kokouksiin osallistumisen — vaikka passiivisenkin — perusteella voidaan katsoa, että yritys osallistuu kokouksista johtuvan kartelliin. Myöskään se, että yritys ei noudata näissä kokouksissa sovittua, ei poista siltä sen täyttä vastuuta kartelliin osallistumisesta. Yritys, joka osallistuu tällaisiin kokouksiin, ei voi vedota siihen, että se olisi osallistunut toimintaan muiden, taloudellisesti mahdollisesti vahvempien yritysten pakottamana.

Yritys olisi nimittäin voinut ilmoittaa siihen kohdistetun painostuksen toimivaltaisille viranomaisille sekä tehdä komissiolle asetuksen N:o 17 3 artiklan mukaisen kantelun sen sijaan, että se on osallistunut kyseiseen toimintaan.

(ks. 164, 245 ja 423 kohta)

Yhteisön kilpailuoikeuteen liittyvissä asioissa tämä periaate estää komissiota toteamasta yritystä uudelleen syylliseksi tai ryhtymästä sitä vastaan uudelleen toimenpiteisiin sellaisen kilpailua rajoittavan käyttäytymisen johdosta, josta yritykselle on jo määrätty seuraamus tai jonka osalta sellaisella aiemmalla komission päätöksellä, johon ei enää voida hakea muutosta, on jo todettu, että se ei ole vastuussa siitä. Ne bis in idem -periaatteen soveltaminen edellyttää kolmen edellytyksen täyttymistä: tosiseikkojen, sääntöjen rikkojan ja suojellun oikeudellisen intressin on oltava samat.

15. Se, että kilpailusääntöjen rikkomisesta määrätyillä sakoilla tavoitellaan rikkomista estävää vaikutusta, on olennainen osa rikkomisen vakavuuden perusteella toteutettavaa sakkojen määrien vaihtelemista, koska sillä pyritään estämään se, että laskentamenetelmä johtaisi sakkojen määriin, jotka eivät tiettyjen yritysten osalta saavuta asianmukaista tasoa, joka varmistaisi, että sakolla on riittävä rikkomista estävä vaikutus.

(ks. 170 kohta)

(ks. 184 ja 185 kohta)

17. Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus ei voi riippua pelkästään rikkomisen maantieteellisestä laajuudesta eikä siitä, mikä on rikkomisen kohteena olevan myynnin osuus koko Euroopan unionin myynnistä. Myös kyseessä olevan myynnin absoluuttinen arvo nimittäin on edellä mainituista arviointiperusteista riippumatta relevantti kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta osoittava seikka, koska se ilmentää tarkasti niiden liiketoimien taloudellista merkitystä, jotka rikkomisella on tarkoitus siirtää tavantavomaisen kilpailun ulkopuolelle.

16. Ne bis in idem -periaate, joka vahvistetaan myös ihmisoikeussopimuksen seitsemännän lisäpöytäkirjan 4 artiklassa, on yhteisön oikeuden yleinen periaate, jonka noudattamisen tuomioistuimet varmistavat.

(ks. 191 kohta)

18. Siltä osin kuin on kysymys EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisen toteen näyttämisestä, komission on esitettävä selvitys niistä kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka se on katsonut tapahtuneeksi, ja oikeudellisesti riittävä näyttö kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavista seikoista. Jos tuomioistuimella on epäilyjä, niiden on hyödytettävä yritystä, jolle päätös, jossa rikkominen on todettu, on osoitettu. Erityisesti käsitellessään kumoamiskannetta päätöksestä, jossa määrätään sakko, tuomioistuin ei siis saa katsoa, että komissio on näyttänyt kyseisen rikkomisen toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla, jos sillä on tämän seikan osalta vielä epäilyjä.
19. Syyttömyysolettaman periaate, sellaisena kuin se ilmenee erityisesti ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kohdasta, on yksi perusoikeuksista, joita yhteisöjen tuomioistuimen — myös Euroopan yhteisöjen unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan 2 kohdassa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistetun — oikeuskäytännön mukaan suojataan yhteisön oikeusjärjestyksessä. Kun otetaan huomioon kyseisten rikkomisten luonne sekä niihin liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus, syyttömyysolettaman periaatetta sovelletaan erityisesti yrityksiä koskevien kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin menettelyihin, jotka voivat johtaa sakkojen tai uhkasakkojen määräämiseen.

Komission on esitettävä täsmällisiä ja yhtäpitäviä todisteita, joiden perusteella voidaan vakuuttua siitä, että kilpailusääntöjä on rikottu.

(ks. 216 kohta)

On kuitenkin korostettava, että kaikkien komission esittämien todisteiden ei tarvitse välttämättä täyttää näitä edellytyksiä kaikkien rikkomisen osatekijöiden osalta. Riittää, että aiheodisteet, joihin komissio vetoaa, kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna vastaavat tätä vaatimusta.

(ks. 215, 217 ja 218 kohta)

20. Usean yrityksen rikottua kilpailusääntöjä on sakkojen suuruutta määrättäessä tutkittava kunkin yrityksen osuuden suhteellinen vakavuus, mikä edellyttää erityisesti sitä, että on määritettävä kunkin yrityksen osuus rikkomisessa sen ajan osalta, jona se osallistui siihen.

Tämä päätelmä on johdonmukainen seuraus rangaistusten ja seuraamusten yksilöllisyyden periaatteesta, jonka nojalla yritykselle voidaan määrätä seuraamus vain seikoista, joista sitä itseään moititaan, ja jota sovelletaan kaikissa hallinnollisissa menettelyissä, jotka saattavat johtaa seuraamusten määräämiseen yhteisön kilpailusääntöjen nojalla.

(ks. 277 ja 278 kohta)

21. Se, että kartelliin osallistuva yritys pakottaa toisen kyseiseen kartelliin osallistuvan yrityksen laajentamaan kartellin alaa uhkaamalla tätä kostotoimenpiteillä siinä tapauksessa, että tämä kieltäytyy, voidaan ottaa huomioon raskauttavana olosuhteena. Tällainen käyttäytyminen nimittäin pahentaa suoraan kartellin aiheuttamia vahinkoja, ja tällä tavalla käyttäytyvän yrityksen on tästä syystä kannettava erityinen vastuu.

(ks. 281 kohta)

22. Missään yhteisön oikeuden säännöksessä tai määräyksessä tai millään yhteisön oikeuden yleisellä periaatteella ei kielletä komissiota tukeutumasta jotakin yritystä vastaan lausuntoihin, joita toiset kilpailusääntöjen rikkomisesta

moititut yritykset ovat antaneet. Muutoin todistustaakka, joka komissiolla on EY 81 ja EY 82 artiklan vastaisten menettelyjen osalta, olisi mahdoton täyttää ja yhteensoveltumaton näiden määräysten moitteetonta soveltamista koskevan valvontatehtävän kanssa, joka on EY:n perustamissopimuksessa annettu komissiolle. Kartelliin osallistumisesta syytetyn yrityksen antamaa lausuntoa, jonka paikkansapitävyys useat kartelliin osallistumisesta syytetyistä yrityksistä kiistävät, ei kuitenkaan voida pitää riittävänä näyttönä riidanalaisista toiseikoista, jollei sen tueksi esitetä muita todisteita. Kun kartellissa on vain kaksi osapuolta, se, että toinen osapuoli kiistää toisen osapuolen lausunnon sisällön, on riittävä, jotta voidaan vaatia, että lausunnon tueksi on esitettävä muita todisteita. Näin on etenkin silloin, kun lausunnolla pyritään lieventämään sen yrityksen vastuuta, jonka nimissä se on annettu, ja kun siinä korostetaan toisen yrityksen vastuuta.

Lisäksi kun on kyse asiakirjasta, josta väitetään käyvän ilmi, että toinen yritys esitti uhkauksen toiselle yritykselle, ja jonka todistusarvon ensin mainittu yritys kiistää, asiakirjan todistusarvon arvioimiseksi on ensiksi tarkastettava, miten todennäköistä on, että asiakirjaan sisältyvät tiedot pitävät paikkansa. Tällöin on otettava huomioon erityisesti

asiakirjan alkuperä, laatimisolosuhteet ja vastaanottaja sekä pohdittava, vaikuttaako se sisällöltään järkevältä ja luotettavalta.

(ks. 285 ja 286 kohta)

23. Asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavissa suuntaviivoissa esitetyn menetelmän mukaan sakkojen määrä lasketaan edelleenkin asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdassa mainittujen kahden arviointiperusteen eli rikkomisen vakavuuden ja keston mukaisesti ja laskennassa noudatetaan kunkin yrityksen liikevaihtoon suhteutettua enimmäismäärää, josta säädetään samassa säännöksessä.

Suuntaviivojen ei näin ollen voida katsoa ulottuvan kyseisessä säännöksessä määritellyn seuraamuksia koskevan oikeudellisen kehyksen ulkopuolelle.

(ks. 343 ja 344 kohta)

24. Kun komissio arvioi kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta sakon suuruuden määrittämistä varten, sen on otettava huomioon paitsi asian erityisolosuhteet myös rikkomisen asiayhteys ja huolehdittava siitä, että sen toimenpiteellä on rikkomista estävä vaikutus erityisesti sellaisten kilpailusääntöjen rikkomisen muotojen osalta, jotka ovat erityisen haitallisia yhteisön tavoitteiden toteuttamisen kannalta.

Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta selvitettyä on tältä osin otettava huomioon mahdollinen rikkomisen uusiminen. Rikkomisten estämisen kannalta katsottuna uusiminen on nimittäin seikka, jonka perusteella on perusteltua korottaa sakon perusmäärää merkittävästi. Se on nimittäin todiste siitä, että aiemmin määrätyn seuraamuksen rikkomista estävä vaikutus ei ole ollut riittävä.

Lisäksi uusiminen on siitä huolimatta, että se liittyy rikkomiseen syyllistyneen omaan ominaispiirteeseen eli sen alttiuteen syyllistyä tällaisiin rikkomisiin, sellainen tekijä, joka nimenomaan ja jopa tästä syystä osoittaa erittäin hyvin kyseessä olevan käyttäytymisen vakavuutta ja siten tarvetta korottaa seuraamuksen tasoa tehokkaan rikkomista estävän vaikutuksen saavuttamiseksi.

Uusimisen käsite, sellaisena kuin se esiintyy joissakin kansallisissa oikeusjärjestyksissä, edellyttää, että henkilö on syyllistynyt uusiin rikkomisiin sen jälkeen, kun hänelle on määrätty seuraamus vastaavanlaisista rikkomisista.

Kun otetaan huomioon tavoite, johon uusimisen käsitteellä pyritään, tämä käsite ei kuitenkaan välttämättä edellytä sen toteamista, että on olemassa aikaisempi rahamääräinen seuraamus, vaan pelkästään sen toteamista, että on olemassa aikaisempi rikkominen. Uusimisen huomioon ottaminen nimittäin merkitsee määrätyn rikkomisen osalta, että rikkomisen tunnusmerkistön muodostaviin tosiseikkoihin syyllistyneelle yritykselle määrätään ankarampi seuraamus, koska osoittautuu, ettei se, että sen on aikaisemmin todettu rikkoneen kilpailusääntöjä, ole riittänyt estämään kilpailusääntöjen rikkomisen toistumista. Tältä osin on todettava, että uusimisen kannalta ratkaiseva tekijä ei ole aikaisempi seuraamuksen määrääminen vaan se, että kilpailusääntöjä rikkoneen on aikaisemmin todettu syyllistyneen rikkomiseen.

(ks. 347–349, 362 ja 363 kohta)

25. Vanhentumisaika voi toimia oikeusvarmuuden turvaajana ja sen noudattamatta jättäminen voi olla tämän oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamista vain, jos tällainen vanhentumisaika on vahvistettu etukäteen; sen toteamisen osalta, milloin yrityksen voidaan katsoa

uusineen rikkomisen, ei säädetä tällaisesta vanhentumisajasta sen enempää asetuksen N:o 17 15 artiklassa, joka muodostaa oikeudellisen kehyksen seuraamuksille, joita komissio voi määrätä yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, kuin asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavissa suuntaviivoissakaan.

(ks. 352 ja 353 kohta)

26. Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavien suuntaviivojen 3 kohdassa tarkoitettujen lieventävien olosuhteiden perustuvat kaikki kunkin yrityksen omaan käyttäytymiseen.

Tästä seuraa, että arvioitaessa lieventäviä olosuhteita, muun muassa sopimusten soveltamatta jättämistä koskevaa lieventävää olosuhdetta, huomioon ei ole otettava vaikutuksia, joita aiheutuu rikkomisesta kokonaisuutena, sillä nämä on otettava huomioon punnittaessa rikkomisen todellista vaikutusta markkinoihin, jotta voitaisiin arvioida rikkomisen vakavuutta (suuntaviivojen 1 A kohdan

ensimmäinen alakohta), vaan huomioon on otettava kunkin yrityksen oma käyttäytyminen sen tutkimiseksi, mikä on kunkin yrityksen osuuden suhteellinen vakavuus.

(ks. 383 ja 384 kohta)

27. Se, ettei kartellin täytäntöönpanon valvomiseksi ole toteutettu toimenpiteitä, ei voi sellaisenaan olla lieventävä olosuhde.

(ks. 393 kohta)

28. Komissiolla ei voi olla velvollisuutta ottaa yrityksen taloudellisia vaikeuksia huomioon yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta määrättävän sakon suuruutta määrätessään, sillä tämä merkitsisi perusteettoman kilpailuedun antamista niille yrityksille, jotka ovat vähiten sopeutuneita markkinatilanteeseen.

(ks. 413 kohta)

29. Sakon alentaminen hallinnollisessa menettelyssä harjoitetun yhteistyön vuoksi on perusteltua vain, jos komissio on yrityksen käyttäytymisen vuoksi voinut todeta kilpailusääntöjen rikkomisen helpommin ja tarpeen vaatiessa saada sen loppumaan.

Tältä osin sakkoa ei voida alentaa sen perusteella, että yritys on tehnyt tutkimuksen osalta yhteistyötä, silloin kun kyseinen yhteistyö ei ole mennyt pitemmälle kuin mitä yritykselle asetuksen N:o 17 11 artiklan 4 ja 5 kohdan nojalla kuuluvista velvollisuuksista on seurannut. Sitä vastoin silloin, kun yritys toimittaa asetuksen N:o 17 11 artiklaan perustuvaan tietojensaantipyyntöön antamassaan vastauksessa tietoja, jotka menevät huomattavasti pitemmälle kuin sellaiset tiedot, joita komissio voi kyseisen artiklan nojalla vaatia, kyseisen yrityksen sakkoa voidaan alentaa.

Myöskään se, että komission tutkiessa kartellia yritys antaa sille tietoja toimista, joiden osalta yritys ei missään tapauksessa olisi joutunut maksamaan sakkoa asetuksen N:o 17 perusteella, ei ole kartelleja koskeissa asioissa annettun

yhteistyötiedonannon eikä etenkin sen D kohdan soveltamisalaan kuuluvaa yhteistyötä.

(ks. 449, 451, 452 ja 471 kohta)

30. Komissio ei saa kiellettyä kartellia koskevan hallinnollisen menettelyn yhteydessä yritysten tarjoamaa yhteistyötä arvioidessaan jättää huomiotta yhteisön oikeuden yleisiin periaatteisiin kuuluvaa yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, jota loukataan, jos toisiinsa rinnastettavia tapauksia kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella.

(ks. 453–455 kohta)

Tältä osin yritysten harjoittaman yhteistyön asteen arviointi ei saa riippua puhtaasti sattumanvaraisista tekijöistä. Kyseessä olevien yritysten erilaisen kohtelun on siis perustuttava siihen, etteivät niiden harjoittaman yhteistyön asteet ole rinnastettavissa toisiinsa muun muassa sen takia, että on toimitettu erilaisia tietoja tai tietoja on toimitettu hallinnollisen menettelyn eri vaiheissa tai tilanteissa, jotka eivät ole olleet samankaltaisia.

31. Jotta yritys voisi saada tosiseikkojen kiistämättä jättämisen perusteella alennuksen sakkoon kartelleja koskevissa asioissa annetun yhteistyötiedonannon D 2 kohdan toisen luetelmakohdan mukaisesti, sen on väitetiedoksiannosta tiedon saatuaan ilmoitettava komissiolle nimenomaisesti, ettei se aio kiistää tosiseikkojen paikkansapitävyyttä.

Ei kuitenkaan riitä, että yritys yleisesti ilmoittaa yhteistyötiedonannon mukaisesti jättävänsä kiistämättä väitetyt toiseikat, jos tällaisesta ilmoituksesta ei ole käsiteltävänä olevan asian olosuhteissa komissiolle mitään hyötyä. Jotta yritys voisi saada sakkoon alennuksen hallinnollisen menettelyn aikana harjoittamansa yhteistyön perusteella, sen on

käyttäytymisellään helpotettava komission tehtävää eli yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisten toteamista ja niistä rankaisemista.

(ks. 504 ja 505 kohta)